

## פסחים פרק רביעי מקום שנהגו

(פסחים נ, א)

משנה:

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות (חצי היום) – עושין;

מקום שנהגו שלא לעשות (כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקון מצה לצורך הלילה: דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר, כדאמר בפרק בתרא (קט"א): חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו) – אין עושין;  
ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין – נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם;

(פסחים נ, ב)

המשך המשנה

ואל ישנה אדם מפני המחלוקת; (בגמרא פריך ממקום שאין עושין למקום שעושין: ואיהו נמי אל ישנה וליעבד, והא אמרת 'נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם'?)  
כיוצא בו:

המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו, או ממקום שלא כלו למקום שכלו (לחיה מן השדה וחייבין בני המקום לבער מן הבית, והולכין זה למקום שלא כלו, ובני אותו מקום עדיין אוכלין הכנוסין בבית) – חייב לבער (משום חומרי מקום שיצא משם);

רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה! (מפרש בגמרא).

גמרא:

מאי איריא 'ערבי פסחים' (דקתני 'עד חצות' במנהגא, מכלל דמחצות ולהלן אסור? ולמה ליה למיתני 'חצות' לאשמעינן הך דיוקא?)?: (הא) אפילו (כל) ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי (אסירי), דתניא: 'העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה – אינו רואה סימן ברכה לעולם'!?

התם מן המנחה ולמעלה (תשע שעות ומחצה) הוא דאסור, סמוך למנחה (קודם לכן) לא; הכא מחצות;  
אי נמי: התם, סימן ברכה הוא דלא חזי, אבל שמותי לא משמתינן ליה; הכא – שמותי נמי משמתינן ליה!  
גופא: 'העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה ובמוצאי שבת' (משום כבוד שבת: שמוסיפין מחול על הקדש) ובמוצאי יום טוב ובמוצאי יום הכפורים, ובכל מקום שיש שם נידנוד עבירה (רמז עבירה) – לאתויי תענית ציבור – אינו רואה סימן ברכה לעולם'. (תענית צבור אסור במלאכה; במסכת תענית (יב,ב) כשהיו מתעניין על הגשמים, אבל שאר תענית ציבור – לא כדאמר שמואל: אין חומר תענית ציבור בבבל (לקמן נד,ב).)

תנו רבנן: 'יש (בעל מלאכה) זריז ונשכר ויש זריז ונפסד, יש שפל ונשכר ויש שפל ונפסד':

'זריז ונשכר' = דעביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא;  
'זריז ונפסד' = דעביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא;  
'שפל ונשכר' = דלא עביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא (ואף על גב דלאו לשום מצוה מיכוין – מצוה שלא לשמה מיהא הויא, דאמרינן לקמן: 'יעסוק אדם במצוה ואפילו שלא לשמה');

'שפל ונפסד' = דלא עביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא.  
אמר רבא: הני נשי דמחזא, אף על גב דלא עבדן עבדתא במעלי שבתא – משום מפנקותא הוא, דהא כל יומא נמי לא קא עבדן – אפילו הכי 'שפל ונשכר' קרינן להו.

רבא רמי: כתיב (תהלים נ"א) כי גדל עד שמים חסדך [ועד שחקים אמתך], וכתיב (תהלים קמ"ה) כי גדול מעל שמים חסדך [ועד שחקים אמתך], הא כיצד? – כאן בעושין לשמה וכאן בעושין שלא לשמה (עושין לשמה – מעל שמים, ושלא לשמה – עד לשמים: דמצוה מיהא קא עבד), וכדרב יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

תנו רבנן: 'המצפה לשכר אשתו וריחים - אינו רואה סימן ברכה לעולם';

'שכר אשתו' = מתקולתא (נוטלת מאזנים בידה ומהלכת בשוק להשכיר לכל הצריכין, דשכר מועט הוא, ומתבזה אשתו על שכר מועט); 'ריח' = אגרתא (שכר ריחים: שמשכירין טורח גדול ושכר מועט, אבל קונה ריחים ומוכרן הרי הוא כשאר פרקמטיא); אבל עבדה ומזבנה - אישתבוחי משתבח בה קרא, דכתיב (משלי לא, כד) סדין עשתה ותמכר [ותגור נתנה לכנעני].

תנו רבנן: 'המשתכר בקנים' (כל מקלות דקים קרי 'קנים': שעושין מהן גדרות ומחיצות) ובקנקנים - אינו רואה סימן ברכה לעולם'; מאי טעמא? כיון דנפיש אפחזייהו (נפח שלהן) - שלטא בהו עינא.

תנו רבנן: 'תגרי סימטא' (יושבין ומוכרין בשוק, ועין שולטת בהן), ומגדלי כהמה דקה (הכל צווחין עליהן), וקוצצי אילנות טובות (למוכרן לעצים - הכל תמיהים ומלעיזין עליהם, ומתוך כך עין שולטת בהן, וצוקת בני אדם), ונותנין עיניהן בחלק יפה (כשחולקים עם אחרים, תמיד מקפידין ליטול חלק יפה) - אינו רואה סימן ברכה לעולם'; מאי טעמא? דתהו ביה אינשי.

תנו רבנן: 'אוכע פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם: שכר כותבין, ושכר מתורגמנין, ושכר יתומים, ומעות הבאות ממדינת הים'. בשלמא שכר מתורגמנין (שעומדין לפני החכם בשבתות ושומעין מפיו ומשמיעין לרבים) - משום דמיחזי כשכר שבת; ומעות יתומים נמי (למחצית שכר) - לאו בני מחילה נינהו; מעות הבאות ממדינת הים - משום דלאו כל יומא מתרחיש ניסא (משלח ספינותיו תמיד במקום סכנה), אלא שכר כותבין מאי טעמא? אמר רבי יהושע בן לוי: כ"ד תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות שלא יתעשרו, שאילמלי מתעשרין - אין כותבין.

תנו רבנן: 'כותבי ספרים תפילין ומזוזות, הן, ותגריהן, ותגרי תגריהן, וכל העוסקין במלאכת שמים - לאיתויי מוכרי תכלת (לציצית) - אינן רואין סימן ברכה לעולם' (כדאמרן: שאם יתעשרו לא יהו עסוקין), ואם עוסקין לשמה (להיות המצוה מצויה לצריכין לה) - רואין (דהואיל ולשמה עושין - לא יניחו בשביל עשרן).

בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא (יום השוק של צידון - בערב שבת, והם מחמירים על עצמן שלא להיבטל מצרכי שבת); אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן, אמרו לו: אבהתיך אפשר להו (להמנע מן השוק, שעשירים היו), אנן לא אפשר לן! אמר להו: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר (משלי א, ח) שְׁמַע בְּנִי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל תִּטֵּשׁ תּוֹרַת אָמֶךָ.

בני חוזאי נהגי דמפרשי חלה מארוזא (אורז); אתו ואמרו ליה לרב יוסף, אמר להו: ניכלה זר באפיייהו. איתיביה אביי: 'דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור

(פסחים נא, א) אי אתה רשאי להתירן בפניהם?! אמר לו: ולא מי איתמר עלה: 'אמר רב חסדא: בכותאי; כותאי מאי טעמא? - משום דמסרכי מילתא (של קולא, ומזלזלין יותר). הנך אינשי נמי (כיון דלא גמרי) סרכי מילתא (קושיא היא: דאתו לאימונעי מחלה אף מדגן)?

אלא אמר רב אשי: חזינן: אי רובן אורז אכלי - לא ניכלה זר באפיייהו, דילמא משתכחא תורת חלה מינייהו, ואי רובן דגן אכלי

- ניכלה זר באפיהו, דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב (המפריש מן האורז על הדגן - אוכל טבלים: דלא חל השם על האורז, ולא ניתקן הדגן! והמפריש מן הדגן על האורז - מאכיל טבל לכהן: שאין השם חל על הדגן בשביל האורז, שהרי אינו מחוייב, ונמצא שאין זו חלה אלא טבל).

גופא: דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור - אי אתה רשאי להתירן בפניהן.

אמר רב חסדא: בכותאי עסקינן.

וכולי עלמא לא? והתניא:

'רוחצין שני אחין כאחד' (ואין כאן משום פריצות דנימא מתוך שמצוין יחד ועכשיו

רואין ערומים זה את זה - נותנין עין איש באחיו למשכב זכור), ואין רוחצין שני

אחין (כלומר: אין נוהגים שני אחים לרחוץ כאחד) בככול (מקום); ומעשה

ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל, שרוחצו שניהם כאחד

בככול, ולעזה עליהן כל המדינה, אמרו: "מימינו לא ראינו

כך!", ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא רצה לומר להן

"מותרינן אתם";

יוצאים בקורדקיסון (אשקפונ"ש [נעליים קלות] רחבים, ולא חיישינן דילמא

משתלפי ואתי לאיתוינהו ארבע אמות) בשבת, ואין יוצאין בקורדקיסון

בשבת בבירי (ואין דרך בני בירי לצאת בקורדקיסין שהן נוהגין בהן איסור); ומעשה

ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שיצאו בקורדקיסון בשבת

בבירי, ולעזה עליהן המדינה, ואמרו: "מימינו לא ראינו

כך", ושמטום ונתנום לעבדיהן, ולא רצו לומר להן "מותרינן

אתם";

ויושבין על ספסלי נכרים (שהן מוכרין בהן סחורה) בשבת (ולא חיישינן

לחטא), ואינן יושבין על ספסלי נכרים בשבת בעכו;

ומעשה ברבן שמעון בן גמליאל שישב על ספסלי נכרים בשבת

בעכו, ולעזה עליו כל המדינה, אמרו: "מימינו לא ראינו

כך" נשמט על גבי קרקע, ולא רצה לומר להן "מותרינן

אתם";

בני מדינת הים נמי, כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו - ככותים

דמו (דכיון דלא גמירי ולא מקום תורה הוא - סרכי מילתא).

בשלמא ספסלי נכרים - משום דמחזי כמקח וממכר;

בקורדקיסון נמי - דילמא משתלפין ואתי לאיתוינהו ארבע אמות

ברשות הרבים;

אלא רוחצין מאי טעמא לא?

כדתניא: 'עם הכל אדם רוחץ חוץ חוץ מאכיו וחמיו ובעל אמו ובעל

אחותו' (מאכיו וחמיו - מתוך שרואהו ונזכר שמשם יצא - נותן לבו להרהור, וכן בחמיו נותן לבו שיצתה

אשתו מכאן, וכן בבעל אחותו נמי איכא הירעורא); ורבי יהודה מתיר באכיו מפני

כבוד אביו (שמשמשו במרחץ), והוא הדין לבעל אמו', ואתו אינהו

וגזור בשני אחין משום בעל אחותו.

תנא: 'תלמיד לא ירחץ עם רבו' (שצריך להתבייש מכבודו וממוראו), ואם רבו

צריך לו (שישמשנו במרחץ) - מותר.

כי אתא רבה בר בר חנה, אכל דאיתרא (חֶלֶב שבכפיפת הקיבה: שהקיבה כפופה

ועשויה קשט, ואותו חֶלֶב שבמקום היתר אוכלין בני ארץ ישראל, ובני בבל נוהגין בו איסור); עול

לגביה רב עזירא סבא ורבה בריה דרב הונא; כיון דחזינהו -

כסייה מינייהו; אתו ואמרו ליה לאביי, אמר להו: שווינכו

ככותאי (דאמרין לעיל דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן);

ואוקמה רב חסדא בכותאי!

ורבה בר בר חנה, לית ליה הא דתנן 'נותנין עליו חומרי המקום

שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם'?

אמר אביי: הני מילי מבבל לבבל (מעיר לעיר בבבל: דכיון דלא כייפי להדידי אם ישנה

מנהגן לעיניהן - יש כאן 'מפני המחלוקת'), ומארץ ישראל לארץ ישראל, אי נמי

מבבל לארץ ישראל (וכל שכן מבבל לארץ ישראל אל ישנה את מנהג המקום מפני המחלוקת),

אבל מארץ ישראל לבבל (אם ישנה את המנהג בבבל) - לא (אין כאן מחלוקת): כיון

דאנן כייפינן להו (לבני ארץ ישראל: דאיהו סמיכי, ובבבל לא סמיכי) - עבדינן

כוותייהו (כלומר: אם באין משם לכאן - אין להם לשנות מנהגם, אלא עושין כמקומן).

רב אשי אמר: אפילו תימא מארץ ישראל לבבל (אל ישנה), הני מילי היכא דאין דעתו לחזור, ורבה בר בר חנה - דעתו לחזור הוה: אמר להו רבה בר בר חנה לבניה: בני! לא תאכל (דאייתרא) לא בפני ולא שלא בפני; אני שראיתי את רבי יוחנן שאכל - כדי (דאוי) הוא רבי יוחנן לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו; אתה לא ראית אותו - לא תאכל בין בפני בין שלא בפני! ופליגא דידה אדידה, דאמר רבה בר בר חנה: סח לי רבי יוחנן בן אלעזר: פעם אחת נכנסתי אחר רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא לגינה,

(פסחים נא, ב) ונטל ספיחי כרוב (בשביעית לאחר זמן הביעור) ואכל, ונתן לי, ואמר לי: בני! בפני אכול, שלא בפני לא תאכל: אני שראיתי את רבי שמעון בן יוחי שאכל - כדי הוא רבי שמעון בן יוחי לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו; אתה - בפני אכול, שלא בפני לא תאכל (בפני אתה יכול לסמוך עלי, הואיל וראיתי את רבי שמעון שאכל; והיינו פלוגתא דידה אדידה: דלעיל אמר לא תאכל אפילו בפני, והכא קאמר דאף על גב דלאו בר סמכא הוא ולא מגמריה ומסבריה - קא שרי ליה; סמכין עליה מיהא בפניו משום דחזיא לגבא רבה דאכיל).

מאי 'רבי שמעון'? דתניא: 'רבי שמעון אומר: כל הספיחים אסורין' (בשביעית מזמן הביעור ואילך) חוץ מספיחי כרוב (עלין היוצאין מקלח הכרוב), שאין כיוצא בהן בירק השדה (משרשין הן גדילין והרי הן כאילן שמוסיף ענפים על ענפים, ולא בכלל שאר ספיחים נינהו; וכל שאר ספיחים מזרע הנחבט ונופל לארץ הוא, אבל ספיחי כרוב אינו כן, אלא עליו גדילין בענפים, ולא אסרה תורה אלא ספיחים מעין זריעה, כדכתיב הן לא נזרע וגו'; כך שמעתי - וקשיא לי: חדא, דכי האי גוונא לא קרי ספיחים אלא הגדילים מזרע הנחבט ונופל לארץ קודם לקיטה! ועוד: אילנות בשביעית מי לא נהגא בהן נמי קדושה? ונראה בעיני דטעמא משום דכרוב אינו כלה לחיה כל ימות החורף, וגימגום!); וחכמים אומרים: כל הספיחים אסורים, ותרוייהו אליבא דרבי עקיבא, דתניא: (ויקרא כה, כ) [וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית] הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו; אמר רבי עקיבא: וכי מאחר שאין זורעין - מהיכא אוספין (למה נאמר ולא נאסף מאחר שאין זורעין? מה יאספו)? - מכאן לספיחים שהן אסורין (לימד על הספיחים שאסורין והכי קאמר: הן לא נזרע, והגדילין מאליהן - לא נאספו); במאי קא מיפלגי? רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחי דעלמא (דאף על גב דאין ביעור לכרוב, דהא מתקיים כל ימות הגשמים - ספיחין דידה אסורין: דלא לימא טעמא משום דאין בספיחים איסור שביעית, ואתו למישרי שאר ספיחים), ורבי שמעון סבר: לא גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחי דעלמא.

ההולך ממקום נשעושים למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם: בשלמא 'ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין' נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת - ולא ליעביד; אלא ממקום שאין עושין למקום שעושין אל ישנה אדם מפני המחלוקת, ונעביד? הא אמרת 'נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם'? אמר אביי: ארישא (זאל ישנה...) דמתניתין - ארישא קאי: דההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין'.

רבא אמר: לעולם אסיפא, והכי קאמר (והכי משמע מתניתין): ('או ממקום שאין עושין למקום שעושין' - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם - ולא ליעבד, דהא דקיימא לן בעלמא 'אל ישנה אדם ממנהג העיר' - אינו אלא מפני המחלוקת, ו) אין בזו מפני שינוי המחלוקת; מאי קא אמרת: הרואה (אותו בטל) אומר "מלאכה אסורה (וחלוק על כולנו)"? (לא יאמר הכי, אלא) מימר אמרי: "כמה בטלני הוי בשוקא (כל ימות השנה)"

אמר ליה רב ספרא לרבי אבא: כגון אנן, דידעינן בקביעא דירחא,

(פסחים נב, א) ביישוב לא עבידנא (מלאכה ביום טוב שני) מפני שינוי המחלוקת (הואיל ונהגו בו איסור - לא אשנה לעיניהם את המנהג); במדבר מאי? אמר ליה: הכי אמר רב אמי: ביישוב - אסור, במדבר - מותר.

רב נתן בר אסיא אזל מבי רב לפומבדיתא כיום טוב שני של עצרת;  
 שמתיה רב יוסף! אמר ליה אביי: ולנגדיה מר נגידי?  
 אמר ליה: עדיפא (החמורה ממנה) עבדי ליה (עשיתי לו), דבמערבא מימנו  
 אנגידא דבר בי רב, ולא מימנו אשמתא (תלמיד שסרח - היו נמנין להלקותו ולא  
 לנדתו, משום דשמתא חמורה, וחוששין לכבוד התורה).  
 איכא דאמרי נגדיה רב יוסף, אמר ליה אביי: נשמתיה מר, דרב  
 ושמואל דאמרי תרווייהו 'מנדין על שני ימים טובים של גליות'!!  
 אמר ליה: הני מילי איניש דעלמא, הכא צורבא מדרבנן הוא, דטבא  
 ליה עבדי: דבמערבא מימנו אנגדתא דבר בי רב, ולא מימנו  
 אשמתא.

כיוצא בו המוליך פירות שביעית [ממקום שכלו למקום שלא כלו, או  
 ממקום שלא כלו למקום שכלו - חייב לבער; רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף  
 אתה! (דמשמע שיוכל לומר לו בן מקום שלא כלו לבן מקום שכלו: צא והבא לך אף אתה ממקום שהבאתי  
 ותמצא שלא כלו שם לחיה, ואכול מאותן שתביא, ואותה שלך שיש לך בבית - אסורין, וטעמא משום דגדלו  
 כאן ובזה המקום כלו, אבל אני הבאתי את שלי ממקום היתר ואין כאן מחלוקת) ]:  
 ולית ליה לרבי יהודה הא דתנן 'נותנין עליו חומרי המקום שיצא  
 משם וחומרי המקום שהלך לשם' (ולית ליה לרבי יהודה דאסור משום חומרי מקום שהלך  
 לשם - ואפילו אין שם מחלוקת: דהא ממקום שאין עושין למקום שעושין, דטעמא לאו משום מחלוקת הוא,  
 ואסורין ליה משום חומרי מקום שיצא משם)?

אמר רב שישא בר רב אידא: מילתא אחרייתי קאמר רבי יהודה,  
 והכי קאמר (תנא קמא): או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו, ושמע  
 שכלו במקומו - חייב לבער (ואף על גב דאין כאן חומרי מקום שיצא משם: שבשעה שיצא  
 עדיין לא היו נוהגין בהן חומרא); רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה  
 מהיכא דאיתניהו (יכול זה לומר לבני מקומו שיצא משם: איני משנה ממנהגכם, דהא הולכתים  
 למקום שלא כלו, וצא והבא לך משם ותוכל למצוא הרבה), והא לא כלו להו!  
 למימרא דרבי יהודה לקולא קאמר? והאמר רבי אלעזר: 'לא אמר  
 רבי יהודה אלא לחומרא' (הכי הוה גמיר לה רבי אלעזר מרביה: דרבי יהודה אמר  
 לחומרא)!! אלא איפוך (תוספת זו שהוספנו על המשנה, ואימא): 'או ממקום שלא כלו למקום  
 שלא כלו ושמע שכלו במקומו) אינו חייב לבער (דאין כאן משום חומרי מקום שיצא משם:  
 שכשהוציאם עדיין לא נאסרו); רבי יהודה אומר: (יש כאן זילזול מקומו, דאמרי ליה בני  
 מקומו הראשון) צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתניהו (ממקום שהבאתם),  
 והא כלו להו (ותמצא שכבר כלו)!

אביי אמר: לעולם כדקתני (דלא איירי מתניתין במביא ממקומו למקום השוה לו, אלא  
 למקום שאין שוה לו), והכי קאמר (מתניתין): 'המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום  
 שלא כלו) או ממקום שלא כלו למקום שכלו (חייב לבער); והחזירן למקומן  
 ועדיין לא כלו - אינו חייב לבער; רבי יהודה אומר (מחמיר):  
 (דאמרינן ליה) צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתניהו - והא כלו להו!  
 מתקיף לה רב אשי: לרבי יהודה, אטו אגבא דחמרא קלטינהו (גבו של  
 חמור שהכניס לתוך אותו מקום החמור - קלטן בחומרי אותו מקום שלא יוכל להחזיר עוד? הא לא גדלו שם  
 ואינו אוכלן שם)?

אלא אמר רב אשי: בפלוגתא דהני תנאי, דתנן [שביעית פ"ט מ"ה]: 'הכובש  
 שלשה כבשין בחבית אחת (שלשה מיני ירק בחבית אחת של חומץ או של ציר, כדי להתקיים):  
 רבי אליעזר אומר: אוכלין (משלשון) על הראשון (על סמך הראשון הממהר  
 להיות כלה לחיה מן השדה: דמשעה שיכלה אחד מהן מן השדה - שלשון אסורין, דכבשייהו משוי להו כחד);  
 רבי יהושע אומר: אף על האחרון (על סמך מין הכלה אחרון, ואוכל משלשון ואף על פי  
 שמין השנים כלה לחיה כבר; ותנא דמתניתין ורבי יהודה בהא פליגי: דתנא קמא סבר לה כרבי יהושע דמיקל,  
 והכי מישתמעא למילתיה: ממקום שלא כלו למקום שכלו כולן - חייב לבער, אבל כלו מקצתן - אוכל אף ממין  
 הכלה, כרבי יהושע, דאוכלין אף על האחרון); רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מאותו המין מן השדה  
 והרי לא תמצא בשדה, ואסור, כרבן גמליאל): רבן גמליאל אומר: כל שכלה מינו מן  
 השדה - יבער מינו מן החבית, והלכה כדבריו'.

רבינא אמר: בפלוגתא דהני תנאי, דתניא [תוספתא שביעית פ"ז ה"טז]: 'אוכלין  
 בתמדין (בכל ארץ יהודה) עד שיכלה (דקל) האחרון שבצווער (שהיא עיר התמרים,  
 ותנן לקמן: שלש ארצות לביעור): שאין בני יהודה אוכלין משכלו בכל ארץ יהודה, ואף על פי שלא כלו  
 בגליל, אבל אוכלין הן ביהודה ואפילו במקום שכלה עד שיכלה מקום אחרון שבכל ארץ יהודה, לפי שחיה  
 כשאינה מוצאת כאן - הולכת למקום אחר והיא מתפרנסת שם, ורחמנא תלה בה, כדלקמן); רבן  
 שמעון בן גמליאל אומר:

(פסחים נב, ב)

**אוכלין על של בין הכיפין ואין אוכלין על שבין השיצין** (דרך דקלים להיות בעיקר קוצים סביב, והיינו 'שיצין', ומן הדקל עצמן הן, ולמעלה עליון שלו עשויין כסדרן כמין כפות תמרים, וכשהרוח מנשב - התמרים נופלין ונשארין באותן כיפין ולמטה בשיצין, וקאמר רבן שמעון דכל זמן שמצויין בכיפין - אוכלין מאותן שבבית, אבל אין אוכלין מן הבית על סמך אותן שבשיצין, לפי שאין החיה יכולה ליטלן מפני הקוצים, ומתניתין - הכי קאמר תנא קמא: כלה לגמרי אף מבין השיצין - חייב לבער, אבל כל מן הכיפין ועדיין יש בשיצין - אינו חייב לבער; רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה ממקום הראוי ליטלן - ולא תמצא, ולחומרא אמרה רבי יהודה).

**תנן התם** [שביעית פ"ט מ"ב]: **'שלוש ארצות לביעור** (בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין ביעור: שאין זו סומכת על זו משכלו בה ואף על פי שלא כלו בחירתה): **'יהודה ועבר הירדן וגליל; ושלוש ארצות בכל אחת ואחת** (שחלוקות במנהג קיום פירותיהן: שפירותיהן כלות של זו קודם לזו, ואף על פי כן עשינו כולן אחת לביעור, כדמפרש ואזיל); **ולמה אמרו 'שלוש ארצות לביעור'** (הואיל ושלש ארצות לכל אחת - הרי כאן תשע ארצות, למאי הילכתא אמרו **שלוש ארצות לביעור** ותו לא)? - **שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה** (עשאוּם לשלוש שבכל אחת כאילו הן אחת, ואוכלין בכל אחת ואחת מהשלש החלוקות לביעור עד שיכלה האחרון שבשלש ארצותיה - אוכלין; ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצותיה, וכן בעבר הירדן, וכן בגליל)'.  
**מנא הני מילי** (דאוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצות שבה, אבל אין אוכלין ביהודה על ידי אותן שבגליל)?

**אמר רב חמא בר עוקבא** **אמר רבי יוסי בר חנינא**: **אמר קרא**: (ויקרא כה, ז) **וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ** [תְּהִיָּה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכֹל]: **כל זמן שחיה אוכלת מן השדה - האכל לבהמה שבבית; כלה לחיה אשר בשדה - כלה לבהמתך מן הבית**, וגמירי (מסורת מאבותינו) **דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל, ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה** (דאין חיה שביהודה מתרחקת כל כך לצאת מיהודה לגליל ומגליל ליהודה, אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה).

**תנו רבנן** [תוספתא שביעית פ"ה ה"א]: **'פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ - מתבערין** (כשתגיע עונת הביעור שכלו לחיה) **בכל מקום שהן** (ולא מטרחינן ליה להחזירן לארץ לבערן שם) [בתוספתא: - דברי רבי]; **רבי שמעון בן אלעזר אומר: יחזרו למקומן ויתבערו, משום שנאמר** (ויקרא כה, ז) **וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ** [תְּהִיָּה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכֹל] (וְלַחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ, וְהָיוּ בִיעוּרָן: שמפקירן במקום דריסת חיה ובהמה).  
**הא אפיקתיה** (למעוטי דאין סומכין בני יהודה אלא על ארצם ולא על של גליל)?!  
**קרי ביה: בארץ - בְּאַרְצְךָ** (אי הוה כתיב 'בארץ' הוה שמעת מינה חדא מינייהו; השתא דכתיב **בְּאַרְצְךָ** - דדוש בה תרתי);  
**אי נמי מ - אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ** ('אשר' לדרשא).

**רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ; הוה בהדיה גרובא דחמרא דשביעית; לוו בהדיה** (נתלו עמו בחבורה) **רב הונא בריה דרב איקא ורב כהנא; אמר להו: איכא דשמיע ליה מיניה דרבי אבהו** (תלמידיו היו) **הלכה כרבי שמעון בן אלעזר או לא?**  
**אמר ליה רב כהנא: הכי אמר רבי אבהו: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.**

**אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא: הכי אמר רבי אבהו: אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר!**  
**אמר רב ספרא: נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה** (כשהשמועה יוצאה מפיו רבו מדקדק ואומר לרבו לשנותה פעם שנייה ומבחין הימנו או הן או לאו) **כרחבה דפומבדיתא** (שהיה מדקדק בשמועתו לדעת ממי קיבלה), **דאמר רחבה אמר רב יהודה** (ספק שמעה מרב יהודה או מרבי יהודה נשיאה, דהוה נמי בההוא דרא): **הר הבית סטיו כפול היה: סטיו לפניו מסטיו** (איצטבאות סביב לו כפולות זו לפניו מזו סביב); **קרי עליה** (דרב ספרא) **רב יוסף: עמי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמִקְלוֹ יִגִּיד לוֹ (כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֱלֹהֵיהֶם) - כל המיקל לו מגיד לו.**

**רבי אילעאי קץ כפנייתא דשביעית** (דקל טעון כפניות, והן תמרים קטנים שלא בישלן, וקצץ הדקל לעצים והפסיד כפניות); **היכי עביד הכי? לְאָכְלָה אמר רחמנא** [ויקרא כה, ז]: **וְהִיָּתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה** לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְיֶךָ וּלְתוֹשֶׁבֶת הָגָרִים עִמָּךְ], **ולא להפסד!** **וכי תימא 'הני מילי היכא דנחית לפירא** (פירי שנגמר אסור להפסידו), **אבל היכא דלא נחית לפירא - לא**, **והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבא: הני מתחלי דערלה** (שומר הגדל סביבות התמרים בקטן, כעין פקס הגדל סביבות אגוזי יער הדקות) - **אסירי** (משום ערלה: דלא הוו כעץ, אלא שם פירי עליהם), **הואיל ונעשו**

שומר לפירי', ושומר לפירי אימת הוה? – בכופרי (כשהן קטנות, ו'כופרא' הוא כפניות, וכשגדילין הוא יבש ונופל), וקא קרי להו 'פירי' (אלמא כפניות קרוין 'פירי') !?

רב נחמן (דאמר פירי שלא נגמר קרוי פירי) – דאמר כרבי יוסי, דתנן [נעלה פ"א מ"ז]: 'רבי יוסי אומר: (משנפל פרח הגפן ונראית צורת הענבים, והיינו) סמדר אסור (משום ערלה) מפני שהוא פירי (ובלעז קורין אשפני"ר)', ופליגי רבנן עליה (במסכת ערלה דקתני רישא 'העלין והלולבין ומי גפנים וסמדר מותרים משום ערלה' ורבי אלעאי דעבד כרבנן).

מתקיף לה רב שימי מנהרדעא: ומי פליגי רבנן עליה דרבי יוסי בשאר אילנות (חוץ מגפן)? והא תנן [שביעית פ"ד מ"ז]: 'מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית' (לעצים, מפני שמפסיד הפירי, ורחמנא אמר לאַקְלָה ולא להפסד)? – בית שמאי אומרים: כל האילנות משויציאו (תחילת העלין בימי ניסן), ובית הלל אומרים: החרובין – משישרשו (משיראו בהן כעין שרשרות של חרובין), והגפנים

(פסחים נג, א)

משיגריעו (משגדלו הענבים קצת ונקראו 'גירוע', ולקמן מפרש שיעורו כפול הלבן) והזיתים משיניצו (משיגדיל הנוץ עליהן, והוא כעין מתחלי; ודומה לו בברכות (לו, ב): הפטמה של רימון מצטרף, והנץ שלו אינו מצטרף), ושאר כל האילנות משויציאו' ואמר רב אסי: הוא 'בוסר' (דאמר כל היכא דתנן או בוסר או גירוע – כולו חדא ניהו; בוסר תנן בגיטין (לא, א) 'משעת כניסת המים לבוסר', הוא 'גירוע' הוא 'פול הלבן', 'פול הלבן'? סלקא דעתך (הא בגפנים קיימא)? אלא אימא 'שיעורו כפול הלבן', ומאן (תנא) שמעת ליה דאמר 'בוסר' – אין (הוא דהוי פירי, כדקתני 'משיגריעו', דהיינו בוסר), (אבל) סמדר – לא? – רבנן, וקתני 'שאר כל האילנות משויציאו'?! (הא דרב אסי 'הוא בוסר הוא גירוע' – נקט הכא משום דלא תימא גירוע היינו סמדר, ורבי יוסי היא.)

אלא רבי אילעאי – בדניסחני קץ (תמרים של דקל זכר, ואינן מתבשלין בו עולמית, וגודרין אותן בניסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים, ולעולם הן קטנות; הלכך רבי אילעאי לא אפסיד מיד).

תנו רבנן [תוספתא שביעית פ"ז הלכות טו]: 'אוכלין בענבים עד שיכלו דליות (טריילי"ש) של אוכל' (מקום כרמים; ואית דגרסי 'של אבל' והוא אָבֶל כְּרָמִים [שופטים יו, לג]); אם יש מאחרות מהן – אוכלין עליהן; אוכלים בזיתים עד שיכלה אחרון שבתקוע (מקום זיתים, כדתנן במנחות (פ"ח מ"ג, דף פה, ב) תְּקוּעַ אֶלְפָּא לַשֶּׁמֶן, ומתוך שהשמן מצוי שם ורגילין בו – מצויין חכמים בהן, כדכתיב (שמואל ב יד, ב) וישלח יואב תקועה וגו' [וְאֵל תְּסוּכִי שֶׁמֶן]);

רבי אליעזר אומר: עד שיכלה אחרון של גוש חלב (נמי איכא זיתים טובא, והוא בחלקו של אשר, דכתיב ביה וְטָבַל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ [דברים לג, כד] במנחות (שם)), כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע אוכלין (מותר לאכול מן הכנוסין עד שיכלו בשדה כל כך שיהא עני יוצא לבקש ואינו מוצא כו');

בגרוגרות (תאנים יבשים) – עד שיכלו פגי בית היני (תאנים של אותו מקום); אמר רבי יהודה: לא הוזכרו פגי בית היני (בבית המדרש להחשב פירי) אלא לענין מעשר: פגי 'בית היני ואהיני' (תמרים) דטובינא (מקום; ואותן פגים ואותן תמרים לעולם קטנים) – חייבין במעשר

אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער;

[תוספתא שביעית פ"ז ה"טז] רבן שמעון בן גמליאל אומר: אוכלין על של בין

הכיפין ואין אוכלין על של בין השיצין'.

ורמינהי 'אוכלין בענבים עד הפסח; בזיתים – עד העצות;

בגרוגרות – עד החנוכה; בתמרים – עד הפורים', ואמר רב ביבי (ולא תירוצא הוא): רבי יוחנן תרתי בתרייתא מחליף ('בגרוגרות עד הפורים

בתמרים עד חנוכה')!

אידי ואידי חד שיעורא הוא;

ואי בעית אימא: הא קתני בהדיא: אם יש מאחרות מהן – אוכלין עליהן.

**תניא** [תוספתא שביעית פ"ז ה"א] **ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר: סימן להרים - מילין** (עפ"ז גל"ש; אבל שאר אילנות שבהרים אין יפין; ונפקא מינה דלא מייתנין בכורים מינייהו, כדלקמן); **סימן לעמקים - דקלים** (תמרים); **סימן לנחלים - קנים**; **סימן לשפלה** (ארץ מישור ולקמיה מפרש מאי נפקא מינה) - **שקמה** (שקמה אינה עושה פירי); **ואף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר** (מלכים א' יב) **ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה ללב** (שמע מינה דרך שפלה לשקמים, ומיהו לאו ראיה גמורה היא לידע דאם אין בה שקמים לא תהא קרויה 'שפלה').

**'סימן להרים - מילין, סימן לעמקים - דקלים' - נפקא מינה לבכורים, דתנן** [בכורים פ"א מ"ג]: **'אין מביאין בכורים אלא משבעת המינים, ולא מדקלים שבהרים** (דאינן משובחין אלא דקלים של עמקים), **ולא מפירות שבעמקים** (תבואת דגן שבעמקים שהמים לנים שם, ותבואתן כמושה ומרקבת) (בבכורים כתיב **אשר תביא מארץך** [דברים כו, ב], ודרשינן במנחות (פד, ב): נאמר כאן **ארץך** ונאמר להלן [דברים ת, ח] **ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש** מה להלן שבח ארץ, דהא בשבחה הכתוב מדבר - אף כאן שבח ארץ, וילפינן מינה דאין מביאין אלא משבעת המינים האמורין שם, ואין מביאין אלא ממקום משובח; ותמרים משבעת המינים הם דכתיב **ודבש** דהיינו דבש תמרים);

**'סימן לנחלים - קנים' - נפקא מינה לנחל איתן** (לעגלה ערופה צריך שיהו קנים גדילים בו, ואי לא - לא מיקרי 'נחל'); **'סימן לשפלה - שקמה' נפקא מינה למקח וממכר** ("שפלה אני מוכר לך" - צריך שיהו בה שקמים);

**השתא דאית להכי - כולהו נמי למקח וממכר.**

**משנה:**

**מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים - מוכריין;**  
**מקום שלא נהגו למכור** (דהחמירו על עצמן דילמא אתי למכור גסה) - **אין מוכריין;**  
**ובכל מקום אין מוכריין להם בהמה גסה** (דגזור ביה רבנן משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיוני - במסכת עבודה זרה (טו, א), וישראל מצווה על שביתת בהמתו בשבת), **עגלים וסייחין** (קטנים, ואף על גב דלאו בני מלאכה נינהו - מיחלפי במכירת גדולים) **שלמין ושבורין** (ושבורים מיחלפי במכירת גדולים שלימים);

**רבי יהודה מתיר בשבורה** (דלא משהי לה ושחטו לה, הלכך לא חזי ליה ישראל גבי נכרי, ולא אתי למישריה מכירה אחריתי);

**בן בתירא מתיר בסוס** (לפי שמלאכתו לרכיבה, ונסיוני ידיה ליכא למיגזר בהן; דאין בה אלא משום שבות, ד'אין רוכבין על גבי בהמה' - גבי שבות תנן לה במסכת ביצה (פ"ה מ"ב; דף לו, ב);

**מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים - אוכלין, מקום שנהגו שלא לאכול** (דמיחזי כאוכל פסח בחוץ) - **אין אוכלין.**

**גמרא:**

**אמר רב יהודה אמר רב: אסור לו לאדם שיאמר "בשר זה לפסח הוא"** (ואפילו שחוטא כבר), **מפני שנראה כמקדיש בהמתו ואוכל קדשים בחוץ.**  
**אמר רב פפא: דוקא בשר, אבל חיטי - לא** (לא דמו מידי לקדשים), (וכי קאמר "חטיין אלו לפסח") **דמינטר לפסחא קאמר** ("אצניעו לפסח לאוכלם", ולא אמרינן מיחזי כמאן דאמר למוכרין ולקנות פסח בדמיהן).

**ובשר לא? מיתיבי** [תוספתא ביצה פ"ב ה"טו]: **אמר רבי יוסי: תודוס איש רומי** (ישראל חשוב שהיה ברומי) **הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים** ('מקולסין' = צלויין ראשו על כרעיו ועל קרבו, כצליית הפסח, דתניא ב'כיצד צולין' (לקמן עד, א): רבי עקיבא קורהו מקולס לפי שתולה כרעיו חוצה לו בצדו כנושא כלי זיינו בצדו, וְכֹבֵעַ נְחֻשֶׁת (שמואל א' יז, ה) תרגומו 'קולסא דנחשא' בגלית); **שלחו לו: "אלמלא תודוס אתה** (אדם חשוב) **- גזרנו עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ"!**  
**'קדשים' - סלקא דעתך?**  
**אלא אימא**

(פסחים נג, ב)

**קרוב להאכיל את ישראל קדשים** (דומה לקדשים) **בחוץ;**  
**מקולס - אין, שאין מקולס - לא** (וקשיא לרב דאמר בשר גרידא מיחלף בפסח)?  
**(ומשני): אמרי: מקולס לא שנא אמר לא שנא לא אמר** (מקולס, אף על גב דלא אמר "בשר זה לפסח" ולא מזכיר עליו את השם - אסור); **(אבל) שאינו מקולס: פירש** (אמר "הרי בשר זה לפסח") - **אין** (אסור משום דנראה כקורא שם), **לא פירש - לא.**

רב אחא מתני לה להא מתניתין (דתודוס) כרבי שמעון (אמר רבי שמעון תודוס איש דומי כו').

מתקיף לה רב ששת: בשלמא למאן דתני לה כרבי יוסי, ניהא; אלא למאן דמתני כרבי שמעון, מי ניהא? והתנן [מנחות פ"ב מ"ג]: 'רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים' (רבי שמעון פוטר באומר "הרי עלי מנחה מן השעורים", דתנן במנחות מביא מן החיטין; דכיון דאמר "הרי עלי מנחה" - תפוס לשון ראשון, ומנחה אינה באה מן השעורים נדבה, הלכך יביא מן החיטין; ורבי שמעון פוטר, דאמר: אף בגמר דבריו אדם נתפס ונדבק ודעתו לכל מה שמוציא בפיו, ולמנחת שעורין נתכוין, וסבור שאדם יכול להתנדב ולהביא כן, ולפיכך אין בדבריו כלום; והאי מאכיל גדי מקולס - נמי: מאי קרוב לקדשים בחוץ איכא? הלא מחיים לא קרא עליו שם פסח, ואפילו היה קורא לו שם בשעת צליה - שלא כדרך המקדישין הוא, ואין השם חל עליו) '?! אמר ליה רבינא לרב אשי: ומאן דמתני לה כרבי יוסי, מי ניהא? והאמר רבא: רבי שמעון (דפטר באומר "מנחה מן השעורים" ולא חייביה משום תפוס לשון ראשון) - בשיטת רבי יוסי אמרה, דאמר (דאמר במסכת תמורה (פ"ה מ"ד דף כה, ב)) 'אף בגמר דבריו אדם (נדבקו) נתפס' (כלומר: תפוס הוא את גמר דבריו, דתנן [תמורה פ"ה מ"ד]: "הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים" - הרי זו תמורת עולה, דברי רבי מאיר, דאמר תפוס לשון ראשון; רבי יוסי אומר: אם לכך נתכוין תחלה - הואיל ולא הוה אפשר ליה להוציא שני שמות כאחד - ועל כרחו הוציא זה אחר זה - דבריו קיימין' ותועה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים) ? מאי, לאו מדרכי שמעון סבר לה כרבי יוסי (בתפישת גמר דברים), רבי יוסי נמי סבר לה כרבי שמעון (במתנדב שלא כדרך המתנדבים דלא אמר כלום, וההיא דתודוס לא מתוקמא כרבי יוסי) ?

לא (היא כדאמרת), (אלא) רבי שמעון סבר לה כרבי יוסי (דאף בגמר דבריו נתפס דעת האדם, והוה ליה מתנדב שלא כדרך מתנדבין, ורבי שמעון סבר: הואיל ושלם כהוגן התנדב - אין בדבריו כלום), ולא רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון (במתנדב שלא כדרך המתנדבין דלא אמר כלום, אלא חיובי מחייב ליה להביא מנחת חיטין, ולא משום תפוס לשון ראשון - אלא משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וגבי גדי מקולס נמי: אף על גב דשלא כדרך המקדישין הוא - הוה ליה 'קרוב להאכיל קדשים בחוץ', דאי הוה אמר עליה "הרי זה לפסח" - אמרי לדמי פסח קאמר).

איבעיא להו: תודוס איש רומי גברא רבה הוה (ומפני כבודו לא גזרו עליו נדוי) ? או בעל אגרופין הוה (ומפני היראה) ?

תא שמע: 'עוד זו דרש (אלמא גברא רבה הוה) תודוס איש רומי: מה ראוי חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש (שלא דרשו וחי בהם [ויקרא יח, ה] - ולא שימותו בהן) ? - נשאו קל וחומר בעצמן מצפודעים: ומה צפודעים שאין מצווין על קדושת השם, כתיב בהו (שמות ז, כח) [וְשָׂרַץ הָאֵשׁ צִפּוּדַּיִם] וְעָלוּ וְבָאוּ בְּבִיתָךְ [ובְּחֹדֶר מִשְׁכַּבְךָ וְעַל מִטְתְּךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּיךָ] וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ - אימתי משארות מצויות אצל תנור? - הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה!

רבי יוסי בר אבין אמר: מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה (נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה), דאמר רבי יוחנן: כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בשיבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז, יב) כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בָּצַל הַפֶּסֶף [וַיִּתְּרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה תַּחֲמִיחַ בְּעֻלָּהָ] (בצל החכמה - במחיצת החכמה יכנס זה שהנהנה מנכסיו).

משנה:

מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים (בגמרא מפרש טעמא) - מדליקין; מקום שנהגו שלא להדליק - אין מדליקין; ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים.

גמרא:

תנא: 'בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק - שניהן לדבר אחד נתכוונו';

אמר רב יהושע: דרש רבא: (ישעיהו ס, כא) וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים [לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נָצָר מִטְעוֹ מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְפָּאֵר]: בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק - שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד (אותן שנהגו להדליק, והנהגין שלא להדליק - לא נתכוונו אלא לדבר אחד: להפריש עצמו ממשכבי אשה: האומרים להדליק - משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר, והאומרים שלא להדליק סוברים: כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאווה לה).

אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחלת ברייתו הוא.

אמר ליה ההוא סבא, ואיתימא רבה בר בר חנה: ישר (שפיר קאמרת)! וכן אמר רבי יוחנן!  
 עולא הוה רכיב חמרא ואזיל והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה ורבה בר בר חנה משמאליה; אמר ליה רבי אבא לעולא: ודאי דאמריהו משמיה דרבי יוחנן (אמת הדבר ששמעתי עליכם שאתם אומרים משמיה דרבי יוחנן הכי): 'אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחלת ברייתו הוא';  
 הדר עולא, חזא ביה ברבא בר בר חנה בישות (נסתכל בו בפנים זועפות, כלומר: אתה אמרת בשם רבי יוחנן והוא לא אמר כן אלא אף במוצאי יום הכפורים מברכין עליו, הואיל ודבר חדש הוא: שנאסר בו כל היום, ועכשיו נהנה ממנו), אמר ליה: אנא לאו אהא אמרי, אלא אהא אמרי, דתני תנא קמיה דרבי יוחנן: 'רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכפורים שחל להיות בשבת - אף במקום שאמרו שלא להדליק - מדליקין, מפני כבוד השבת', ועני רבי יוחנן בתריה 'וחכמים אוסרים' (אנא אהא אמרי להו משמיה דרבי יוחנן, דענה אחר התנא 'וחכמים אוסרים להדליק את הנר אף ביום הכפורים שחל להיות בשבת עד מוצאי שבת', ולא הזכרתי שמו של רבי יוחנן על אור במוצאי שבת אלא בזו, והם סבורים שעל דבר ברכת האור הזכרתי שמו)!  
 אמר ליה: עדא תהא (זאת תהיה = בזו אני מודה שאמרה רבי יוחנן).  
 קרי עליה רב יוסף: (משלי כה) מים עמקים עצה בלב איש

(פסחים נד, א)

ואיש תבונה ידלנה: מים עמקים עצה בלב איש - זה עולא (שהבין מדבריו של רבה בר בר חנה טעות, וחזא ביה בישות, וסתם דבריו שלא אמר לו כלום, והיינו עצה בלב איש: דנקיט ליה בלביה ולא אמר לו 'למה אמרת כך'), ואיש תבונה ידלנה - זה רבה בר בר חנה (הבין מה היה בלבו של עולא שהיה מסתכל בו).

ואינהו (עולא ורבה שלא רצו להודות לדברי רבי אבא), כמאן סברוה?  
 כי הא, דאמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי יוחנן: מברכין על האור בין במוצאי שבת בין במוצאי יום הכפורים, וכן עמא דבר (נוהג).

מיתיבי: 'אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחילת ברייתו הוא, וכיון שרואה - מברך מיד; רבי יהודה אומר: סודרן על הכוס', ואמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה?

לא קשיא: כאן באור ששבת (שהיה בשבת: שדלק היום, ומכל מקום ממלאכת עבירה נשבת: שדלק בהיתר, כגון של חיה ושל חולה או נר הדולק מערב יום הכפורים - מברכין אף במוצאי יום הכפורים, דההיא ברכה - משום דדבר חידוש הוא לו: שלא נהנה מן האור היום), כאן באור היוצא מן העצים ומן האבנים (דנברא עכשיו - אין מברכין עליו במוצאי יום הכפורים, אלא במוצאי שבת, שאף הוא תחילת בריית אור).

תני חדא 'אור היוצא מן העצים ומן האבנים מברכין עליו', ותני חדא 'אין מברכין עליו'!?

לא קשיא: כאן במוצאי שבת, כאן במוצאי יום הכפורים.  
 רבי מפזרן (רבי, כשראה אור - מברך עליו מיד, וכשמביאין לו בשמים לסוף שעה - מברך עליהן), רבי חייא מכנסן (על הכוס, כמו שאנו עושין);

אמר רבי יצחק בר אבדימי: אף על פי שרבי מפזרן - חוזר וסודרן על הכוס, כדי להוציא בניו ובני ביתו.

ואור, במוצאי שבת איברי? והא תניא: 'עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, אלו הן: באר (באר של מרים: סלע שיצאו ממנו המים על ידי משה, ועגול כמין כברה היה, ומתגלגל עמהן כל מקום שהולכין), והמין, וקשת, כתב (קריאת שם האותיות) ומכתב (חקיקתן וצורתן); כך שמעתי, ולי נראה: כתב זו היא חקיקת צורתן, והמכתב - הוא עט וחרט שנכתב בו חקיקת הלוחות, כי ההיא דקדושיין (כאב), 'מניין לרבות הסול והסירא והמכתב? ונראין דברי: דקרייה לא קרי ליה 'כתב', והלוחות, וקברו של משה, ומערה שעמד בו משה

ואליהו (ושמתיך בנקרת הצור) ושלפתי כפי עליך עד עברי (שמות לג, כב), וכן באליהו: [ויקם ויאכל וישתה] וילך [בלח האכלה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה] עד הר האלהים חרב [פסוק ט] וגבא שם אל המערה וילן שם... (מלכים א יט, ח-ט), פתיחת פי האתון, ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים (עדת קרח);

רבי נחמיה אומר משום אביו: אף האור והפרד (אין כל חדש תחת השמש, ופרד ראשון נברא מן הארץ ולא בא מן הכלאים);

רבי יאשיה אומר משום אביו: אף האיל (של אברהם) והשמיר (כמין תולעת היה, ואין כל דבר קשה עומד בפניו שלא יתפרק, ובו בנה שלמה את הבית; במסכת גיטין (סח, א));

**רבי יהודה אומר: אף הצבת (טנליי"ש של ברזל); הוא היה אומר: צבתא**  
(שעושין עכשיו הנפחים) - **בצבתא מתעבדא** (על ידי צבת אחרת היא עשויה: שאוחזה בצבת ומכה בקורנס עד שנעשית), **וצבתא קמייטא מאן עבד? הא לאי** (באמת על כרחך) **בריה**  
**בידי שמים היא!**

אמר ליה: אפשר יעשנה בדפוס (על ידי יציקה כמו שיוצקין כלי כסף וכלי נחשת)  
ויקבענה כיון (כולה כאחד מהר) הא לאי בריה בידי אדם היא!!  
לא קשיא: הא באור דידן, הא באור דגיהנם: אור דידן במוצאי  
שבת, אור דגיהנם בערב שבת.

ואור דגיהנם בערב שבת איברי? והא תניא: **'שבעה דברים נבראו**  
**קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם,**  
**וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח:**

**תורה** - דכתיב (משלי ח, כב) **ה' קנני ראשית דרכו [קדם מפעליו מאז]** (קודם לשאר דרכים; והא  
דאמרן לעיל 'הכתב בערב שבת' - בכתבן של לוחות, וזו היתה כתובה מתחילה באש שחורה על גבי לבנה);  
**תשובה** - דכתיב (תהלים צ, ב) **בְּטָרֶם הָרִים יִלְדוּ** [ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל]  
(בְּטָרֶם הָרִים יִלְדוּ בראת מדת תשובה), **וכתיב** (תהלים צ, ג) **תִּשָּׁב אֲנוּשׁ עַד דָּכָא** (עד ידכא לבבו  
לפניך) **ותאמר שובו בני אדם;**

**גן עדן** - דכתיב (בראשית ב, ח) **וַיֵּטֶע ה' אֱלֹהִים גֶּן עֵדֶן מִקְדָּם** (מוקדם לעולם) **וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת**  
**הָאֲדָם אֲשֶׁר יָצָר;**

**גיהנם** - דכתיב (ישעיהו ל, ג) **כִּי עָרוֹךְ מֵאֲתָמוּל** (קודם לעולם) **תִּפְתָּה** (שכל המתפתה ביצרו  
נופל שם) **[גם הוא היא למלך הוכן העמיק הרחב מדרתה אש ועצים הרבה נשמת ה' כנחל גפרית בערה**  
**בה];**

**כסא הכבוד ובית המקדש** - דכתיב (ירמיהו יז, יב) **כִּסֵּא כְבוֹד מְרוֹם מֵרָאשׁוֹן מְקוֹם**  
**מִקְדָּשֶׁנוּ** (מרום הוא בערבות - מראשון מקודם העולם, וכן מקום מקדשנו נברא מראשון);  
**שמו של משיח** - דכתיב (תהלים עב, יז) **יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שָׁמַשׁ יִינוֹן שְׁמוֹ** [ויתברכו בו  
כל גוים ואשרוהו].

אמרי: חללה (חלל של גיהנם) - הוא דנברא קודם שנברא העולם (ותירוצא  
הוא), ואור ידיה בערב שבת איברי? והתניא: **'רבי יוסי אומר: אור**

**שברא הקב"ה בשני בשבת אין לו כבייה לעולם** (שהוא אור של גיהנם)  
**שנאמר** (ישעיהו סו, כד) **וַיֵּצֵאוּ וְרָאוּ בְּפָנָי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאָשָׁם לֹא**  
**תִּכָּבֵה** [והיו דראון לכל בשר], ואמר רבי בנאה בריה דרבי עולא: מפני מה לא  
נאמר **'כי טוב'** בשני בשבת? מפני שנברא בו אור של גיהנם, ואמר  
רבי אלעזר: אף על פי שלא נאמר בו **'כי טוב'** - חזר וכללו בששי  
(לקרותו 'טוב', לפי שהרשעים נידונין בו), שנאמר (בראשית א, לא) **וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה**  
**וְהָיָה טוֹב מָאֵד** [והיה ערב ויהי בקר יום הששי]!

אלא חללה קודם שנברא העולם, ואור ידיה בשני בשבת, ואור  
דידן במחשבה עלה ליבראות בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת  
(אלא ודאי אור דגיהנם נברא בשני בשבת, והא דתניא לעיל 'אור בערב שבת' - באור דידן, ודתניא ברישא  
במוצאי שבת - לא תיקשי: כאן במחשבה כאן ביצירה: בערב שבת עלה במחשבה ליבראות ולא נברא עד מוצאי  
שבת), דתניא: **'רבי יוסי אומר: שני דברים עלו במחשבה ליבראות**  
**בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת, ובמוצאי שבת, ובמוצאי שבת נתן הקב"ה**  
**דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנן**  
(טח והכה ושפסף זו בזו) **זו כזו ויצא מהן אור, והביא שתי בהמות**  
**והרכיב זו כזו ויצא מהן פרד.**

**וכן שמעון בן גמליאל אומר: פרד** - כימי ענה היה, שנאמר (בראשית  
לז, כד) **[וְאֵלֶּה בְּנֵי צַבְעוֹן וְאֵיהֶם וְעֵנָה] הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיָּמִם בְּמִדְבָּר** [בְּרַעְתּוֹ אֶת הַחֲמִירִים לְצַבְעוֹן  
**אָבִיו]; דורשי חמודות** (מקראות סתומים) **היו אומרים: ענה** - פסול היה  
(שאחיו מאמו היה אביו, כדמפרש: שבא צבעון על אמו והוליד), **לפיכך הביא פסול לעולם,**  
**שנאמר** (בראשית לז, כ) **אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר הַחֲדָי** [יִשְׂבִּי הָאָרֶץ לוֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצַבְעוֹן] **וְעֵנָה** (אלמא אחי הווי),  
**וכתיב וְאֵלֶּה בְּנֵי צַבְעוֹן וְאֵיהֶם וְעֵנָה** (אלמא בנו היה) - **אלא מלמד שבא צבעון על**  
**אמו והוליד ממנה ענה.**

ודילמא תרי ענה הוו?

אמר רבא: **אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה, ומנו?** - שמואל.  
(שמואל - קרי ליה רבא 'שבור מלכא' משום דבקי היה בדינין והלכתא כוותיה בדיני, כדין היוצא מפי המלך  
שמתקיים; ושבור - ממלך פרסיים היה בימי רבא.)

**איכא דאמרי:** אמר רב פפא: **אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה,**  
**ומנו? רבא, אמר קרא:** (בראשית לז, כד) **[וְאֵלֶּה בְּנֵי צַבְעוֹן וְאֵיהֶם וְעֵנָה] הוּא עֵנָה** [אֲשֶׁר מָצָא אֶת  
**הַיָּמִם בְּמִדְבָּר...]** (בראשית לז, כד) - **הוא ענה דמעיקרא.**

תנו רבנן: 'עשרה דברים נכראו כערב שבת בין השמשות, ואלו הן: כאר, ומן, וקשת, הכתב, והמכתב, והלוחות, קברו של משה, ומערה שעמד בה משה ואליהו, פתיחת פי האתון, ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים, ויש אומרים אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה, ויש אומרים אף המזיקין, ויש אומרים אף

(פסחים נד, ב)

כגדו של אדם הראשון (שהיו חקוקות בו כל מין חיה ובהמה, והוא נמסר לנמרוד על פן יאמר קנמרד גבור ציד (בראשית יט) ועשו הרגו ונטלו, לפיכך היה איש ידע ציד (בראשית כה, כז), והן שכתוב בהן החמדת אשר אתה בבית (בראשית כז, טו); ואני שמעתי: בגדיו של אדם הראשון - היינו כתנות עור שהיו לו).

תנו רבנן: 'שבעה דברים מכוסים מכני אדם, אלו הן: יום המיתה, ויום הנחמה (של כל אדם מתי יתנחם מדאגתו), ועומק הדין (הרוב טועים בו; אי נמי עומק הדין העתידי), ואין אדם יודע מה כלבו של חבירו, ואין אדם יודע כמה משתכר, ומלכות בית דוד מתי תחזור, ומלכות חייבת (רומי, שכתוב בה גבול רשעה [מלאכי א, ד] ורשעה היינו חייבת) מתי תכלה.'

תנו רבנן: 'שלשה דברים עלו במחשבה ליבראות (ונתקיימו), ואם לא עלו - דין הוא שיעלו (דאם לא כן - לא היה אדם מתקיים): על המת שיסריח (שאם לא כן הקרובים היו מצניעין אותו ורואין את צערן תמיד לפנייהם), ועל המת שישתכח מן הלב, ועל התבואה שתוקב (שאם לא כן היו בעלי בתים מאצריין אותה ומביאין רעבון לעולם), ויש אומרים: על המטבע שיצא.'

משנה:

מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין; מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה - אין עושין; ובכל מקום (בין נהגו בין לא נהגו) תלמידי חכמים בטלים (ממלאכה אותו היום); רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם (ולא אמרינן 'מיחזי כיוהרא', ואם רצה ליבטל - רשאי).

גמרא:

אמר שמואל: אין תענית ציבור כבבל אלא תשעה באב בלבד (הואיל ואין צריכין לגשמים - אם גזרינן; על דבר אחר - אין חומר תענית ציבור נוהג בו לאכול מבעוד יום וליאסר במלאכה ושאר חומרי האמורים שם).

למימרא דסבר שמואל: תשעה באב, בין השמשות שלו אסור (באכילה ובמלאכה: דמחמירין על ספיקו כדאמרינן בתענית ציבור, ושמואל קא משוי תשעה באב כתענית ציבור)? והאמר שמואל: תשעה באב בין השמשות שלו מותר? וכי תימא קסבר שמואל 'כל תענית ציבור - בין השמשות שלו מותר', והאנן תנן [תענית פ"א מ"ו]: 'אוכלין ושותין מבעוד יום', למעוטי מאי? לאו למעוטי בין השמשות (ספק)?

לא, למעוטי משחשיכה (ודאי, אבל על ספיקו - לא מחמירין). נימא מסייע ליה: 'אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר' (לכתחילה קאמר, אבל דאי עבד - טובא איכא: זה כרת וזה איסור בעלמא); מאי 'ספיקו מותר'? לאו בין השמשות? לא, כדאמר רב שישא בריה דרב אידי (לקמן): לקביעא דירחא (לעשות שני ימים כי מספקא לן אם עברו בית דין חדש שעבר אי לא) - הכא נמי לקביעא דירחא.

דרש רבא: עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו, כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים, ובין השמשות שלו אסור, וכן אמרו משמיה דרבי יוחנן.

ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן: 'תשעה באב אינו כתענית ציבור', מאי, לאו לבין השמשות (לאכילת בין השמשות)? לא, למלאכה (של יום עצמו משתחשך, ואשמעינן דבתענית ציבור אסור ובתשעה באב שרי). 'מלאכה'? תנינא: 'מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין', ואפילו רבן שמעון בן גמליאל לא אמר אלא דכי יתיב ולא עביד לא מיחזי כיוהרא, אבל

מיסר לא אסר (רבן שמעון לאו למיסר אתא, אלא אם ירצה מי שאינו תלמיד חכם לעשות עצמו כתלמיד חכם וליבטל במקום העושין – רשאי, ולא חיישין דילמא מיחזי כיוהרא) ! ?  
אלא מאי 'אינו כתענית ציבור' ? - לתפילת נעילה (שבתענית ציבור היו מתפללין תפלת נעילה, כדתנן בפרק בתרא דתענית (פ"ד מ"א, דף כו, א) 'בשלושה פרקים בשנה כהנים נושאים כפיהן ארבע פעמים ביום: שחרית ומוסף ומנחה ונעילה, ואלו הן 'שלושה פרקים': תענית, ומעמדות, ויום הכפורים') !  
והאמר רבי יוחנן (במסכת ברכות) 'ולואי שיתפלל אדם והולך כל היום כולו' (דאין בתפלה יתירה משום ברכה לבטלה) ?  
התם (בתענית צבור) חובה (מדרבנן), הכא רשות (ובתשעה באב אשמועינן דלאו חובה הוא, ומכל מקום אם בא להתפלל כל ימות השנה – מותר, ולואי) ;  
ואיבעית אימא: מאי 'אינו כתענית ציבור' - לעשרים וארבעה (דתנן במסכת תענית (פ"ב מ"ב, דף טו, א) שמוסיפין בתענית ציבור שש ברכות על שמונה עשרה) .  
רב פפא אמר: (לעולם כדסלקא דעתין מעיקרא דאינו כתענית ציבור דאמר לבין השמשות קאמר ולא תקשי לרבי יוחנן קמייתא) מאי 'אינו כתענית ציבור' ? - (לחומר קאמר, והכי קאמר): אינו כראשונות (אינו כשלוש ראשונות שמותר בין השמשות שלהן, כדתנן בהו בתענית (פ"א מ"ה) 'אוכלין ושותין משחשיכה') אלא כאחרונות (דתנן בהו (פ"א מ"ו) 'אוכלין ושותין מבעוד יום'), ואסורה .  
מיתיבי: 'אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר' ; מאי 'ספיקו מותר', לאו בין השמשות שלו (וקשיא לרבא ולרבי יוחנן דאמרי בין השמשות שלו אסור) ?  
אמר רב שישא בריה דרב אידי: לא, לקביעא דירחא .  
הא לכל דברים זה וזה שוין ? (מילתא באנפי נפשה היא, ודייק לה ממתניתין דלעיל דקתני 'אין בין תשעה באב ליום הכיפורים' שיהא מותר לכתחלה בזה מה שאסור בזה אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר) מסייע לרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים .  
מיתיבי: 'אין בין תשעה באב לתענית ציבור' (קא סלקא דעתא בין להקל בין להחמיר) אלא שזה אסור בעשיית מלאכה וזה מותר בעשיית מלאכה' (אלמא לא חמיר תשעה באב מתענית ציבור, ובתענית ציבור תניא דפניו ידיו ורגליו מותר) ! ?  
במקום שנהגו .  
הא לכל דבריהם זה וזה שוין, ואילו גבי תענית ציבור תניא 'כשאמרו אסור - ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו לא' ! ?  
אמר רב פפא:

(פסחים נה, א)  
תנא קולי קולי קתני (גירסת רש"י: תנא קולי קולי נקט: כל הני 'אין בין' - חד תנא אמרינהו, וקולי קולי נקט: ברישא תנא אין בין תשעה באב - קל מיום הכיפורים לכתחלה, אלא שזה ספיקו כו' וסיפא תנא אין תשעה באב קל מתענית ציבור אלא לענין מלאכה, ובחומרי דחמיר תשעה באב מתענית ציבור לא איירי הכא דתידוק מינה 'זה וזה שוין', ולעולם לענין רחיצה – תשעה באב חמיר) .

ובכל מקום תלמידי חכמים [בטלים; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם] :  
למימרא דרבן שמעון בן גמליאל סבר לא חיישין ליוהרא ורבנן סברי חיישין ליוהרא ? והא איפכא שמעינן להו, דתנן (ברכות פ"ב מ"ח) :  
'חתן אם ירצה לקרות קרית שמע לילה הראשון - קורא; רבן שמעון בן גמליאל אמר: לא כל הרוצה ליטול את השם (כתנן פרישות ויראת חטא שאינו יכול לבטל הימנו מלכות שמים אפילו לילה אחת) - יטול (לא כל הרוצה ליטול יטולנו דמיחזי כיוהרא ומחין בדיה) ' !

אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה (התנא שסידרן טעה באחת מהן והחליף שיטתו) .  
רב שישא בריה דרב אידי אמר: לא תיפוך! דרבנן אדרבנן לא קשיא: הכא, כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא עביד - מיחזי כיוהרא, אבל התם, כיון דכולי עלמא קרי ואיהו נמי קרי - לא מיחזי כיוהרא; דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא: התם - הוא דבעינן כוונה, ואנן סהדי דלא מצי כוונני דעתיה, מיחזי כיוהרא! אבל הכא לא מיחזי כיוהרא, אמרי (הרואה אותו בטל אומרים: אין לו מה לעשות): מלאכה היא דלית ליה, פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא (ולא מיחזי כנוהג בו איסור) !

משנה :

וחכמים אומרים: ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל לא היו עושין כל עיקר; הלילה (אור לארבעה עשר): בית שמאי אוסרים, ובית הלל מתירין עד הנץ החמה.

גמרא :

מעיקרא תנא מנהגא (תלה במנהג), ולבסוף תנא איסורא (דקתני 'בית שמאי אוסרין', דמשמע בכל מקום) ! ?

אמר רבי יוחנן: לא קשיא, הא רבי מאיר הא רבי יהודה, דתניא: 'אמר רבי יהודה: ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל אינן עושין כל עיקר.

אמר לו רבי מאיר: מה ראייה יהודה וגליל לכאן (אף כל מקום שנהגו היתר – היתר, נהגו איסור – איסור)? אלא: מקום שנהגו לעשות מלאכה – עושין, מקום שנהגו שלא לעשות – אין עושין. 'מדקאמר רבי מאיר מנהגא – מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר (דבני יהודה מתירין ובני גליל אוסרין); דאי מנהגא קאמר – מאי פלוגתיה דרבי מאיר? הא רבי יהודה נמי הכי הוה אמר: בגליל היו נוהגין בו איסור שהחמירו על עצמן, וביהודה נוהגין בו היתר) !

וסבר רבי יהודה ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה (דקאמר 'בני יהודה מתירין') ? והתניא: 'רבי יהודה אומר: המנכש (מבין תבואת דגן) בשלשה עשר (בניסן); מפרש ואזיל שלשה עשר אמאי נקט) ונעקרה (השיבולת עצמה) בידו (שורשה מן הארץ, ובא לחזור ולשותלה) – שותלה במקום הטיט (שתמהר ליקלט קודם העומר: שהעומר מתיר את הנשרשין, אבל הנשרשין אחר העומר – אסורין משום 'חדש' עד שיבא עומר הבא) ואין שותלה במקום הגריד (יבש שאינו ממהר לקלוט)', (מנכש) בשלשה עשר – אין, בארבעה עשר – לא (ומאי טעמא נקט שלשה עשר ולא קתני ארבעה עשר? אי משום דלא מיקלטה לפני העומר הקרב בששה עשר); מכדי שמעינן ליה לרבי יהודה דאמר (בפרק קמא דראש השנה (דף יב, ב)) כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת, ואי סלקא דעתא ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה – למה לי שלשה עשר? והאיכא ארביסר וחמיסר ומקצת שיתסר (דהא איכא מקצת ארביסר וחמיסר כוליה ומקצת שיתסר עד שעת הקרבתו) ! ?

אמר רבא [אולי צ"ל רבה]: בגליל שנו (שלא היו עושין מלאכה כל עיקר בארבעה עשר, ובהן נשנית משנה זו).

והאיכא ליליא (ומצי למיתני 'המנכש לילי ארבעה עשר') ?

אמר רב ששת: כבית שמאי (דמתניתין, דתנן הלילה – בית שמאי אוסרין) ! רב אשי אמר: לעולם כבית הלל, לפי שאין דרכן של בני אדם לנכש בלילה.

רבינא אמר: לעולם ביהודה ובהשרשה; (ודקשיא לך 'ליתני בארבעה עשר ובהשרשה' – חד 'מקצת היום ככולו' אמרינן, תרי 'מקצת היום ככולו' לא אמרינן) (לענין השרשה חד מקצת היום ככולו אמרינן: אם היה מנכש בין השמשות של כניסת ארבעה עשר – הוה אמרינן דקלטה ב"ד שלם, ובחמשה עשר שלם, ומקצת ששה עשר; אבל תרי 'מקצת' כגון מנכש ב"ד דמיבעי לן למימר תרי מקצת – לא אמרינן).

משנה :

רבי מאיר אומר: כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר – גומרה בארבעה עשר, אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר אף על פי שיכול לגומרה;

וחכמים אומרים: שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות (בכל מקום; וטעמא מפרש בגמרא), ואלו הן: החייטין, והספרים, והכובסין;

רבי יוסי בר יהודה אומר: אף רצענין (אושכפין).

גמרא :

איבעיא להו: לצורך המועד תנן (הא דרבי מאיר), אבל שלא לצורך המועד אפילו מיגמר נמי לא? או דילמא שלא לצורך המועד תנן

(ומשום הכי אין מתחילין), אבל לצורך (אפילו) אתחולי מתחלינן? או דילמא בין לצורך המועד בין שלא לצורך, מיגמר - אין, אתחולי - לא? תא שמע: 'אבל לא יתחיל בתחילה בארבעה עשר אפילו צלצול קטן (בנדי"ל לחגור) אפילו שבכה קטנה' (על הראש); מאי 'אפילו'? לאו אפילו הני דלצורך המועד מיגמר - אין, אתחולי - לא, מכלל דשלא לצורך מיגמר נמי לא גמרינן!? לא! לעולם דשלא לצורך מיגמר נמי גמרינן, ומאי 'אפילו'? - אפילו הני נמי דזוטרי נינהו, דסלקא דעתך אמינא 'התחלתן זו היא גמר מלאכתן, נתחיל בהו נמי לכתחילה' - קמשמע לן. תא שמע: 'רבי מאיר אומר: כל מלאכה שהיא לצורך המועד

(פסחים נה, ב)

גומרה בארבעה עשר (אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה); אימתי? - בזמן שהתחיל בה קודם ארבעה עשר, אבל לא התחיל בה קודם ארבעה עשר - לא יתחיל בה'; בארבעה עשר - אפילו צילצול קטן, אפילו שבכה קטנה - לצורך המועד - אין, שלא לצורך המועד - לא? הוא הדין דאפילו שלא לצורך נמי גמרינן, והא קא משמע לן: דאפילו לצורך המועד מיגמר - אין, אתחולי - לא. תא שמע: 'רבי מאיר אומר: כל מלאכה שהיא לצורך המועד - גומרה בארבעה עשר, ושאינה לצורך המועד - אסור; ועושין מלאכה בערב פסחים עד חצות במקום שנהגו'; מקום שנהגו - אין, לא נהגו - לא (אפילו גמר דהא בגמר קיימינן), ושמע מינה לצורך המועד - אין, שלא לצורך המועד לא - שמע מינה.

וחכמים אומרים שלש אומניות:

תנא: 'החייטין' (משום הכי שרו בארבעה עשר בכל מקום: שכן מצינו בהן קולא משאר אומניות גבי חולו של מועד); - שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד (משנה היא במועד קטן; 'הדיוט' - שאינו אומן בכך; הלכך בארבעה עשר - דקיל מחולו של מועד - אפילו אומן נמי שרי); הספרין והכובסין - שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מספרין ומכבסין בחולו של מועד (וכיון דאשכחן בהן היתר קצת בחולו של מועד - הלכך בארבעה עשר, דקיל, שרי לכולי עלמא); רבי יוסי כרבי יהודה אומר: אף הרצענין, שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד'; במאי קמיפלגי?

מר סבר למידין תחילת מלאכה (רצענין שעושין מנעלים חדשים) מסוף מלאכה (תיקון מנעלים), ומר סבר אין למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה.

משנה:

מושיבין שובכין לתרנגולים (כשנותנין ביצים תחת תרנגולת להתחמם לגדל אפרוחים - קרי 'מושיבין שובכין') בי"ד, ותרנגולת (המחממת ביצים) שברחה (מעליהם) - מחזירין אותה למקומה (ובגמרא פריך: השתא אותובי מותבינן, אהדורי מבעיא? לשון אחר הכי כתיב בסדר המשנה: 'מושיבים שובכין ותרנגולת', כלומר: שובכין ליונים, ותרנגולת היו מושיבין להתחמם לגדל אפרוחים, והכי מסתברא, ד'שובך' לא שייך אלא ביונים), ואם מתה - מושיבין אחרת תחתיה;

גורפין מתחת רגלי בהמה בי"ד (ומשליכין לחוק), ובמועד (שחמור יותר, אין משליכין לחוק, אלא) מסלקין לצדדין;

מוליכין כלים ומביאין מבית האומן אף על פי שאינם לצורך המועד.

גמרא:

השתא אותובי מותבינן, אהדורי מיבעיא?

אמר אביי: סיפא (דקתני מחזירין) - אתאן לחולו של מועד (והכי קאמר: מושיבין שובכין בי"ד, ותרנגולת שברחה בחולו של מועד - מחזירין אותה משום הפסד ביצים, דדבר האבד מותר).

אמר רב הונא: לא שנו (דאף במועד מחזירין) אלא תוך שלשה למרדה (שעדיין לא עברו שלשה ימים שברחה מעליהן), דאכתי לא פרח צימרא (כמו 'אשתא צמירתא' (עבודה

זרה כחא) (מינה (לא עבר חמימותה ממנה, והיא נוחה להחזיר), ואחר שלשה לישיבתה (שכבר ישבה עליהן שלשה ימים קודם שעמדה מעליהן וכבר נשתנו הביצים), דפסדא לה ביעי לגמרי (ואם לא תחזור - הרי הן אובדין דאין ראויין לאכילה); אבל לאחר שלשה למרדה (שהיא קשה וטורח גדול להחזיר) - דפרח לה צימרא מינה, (או אפילו תוך שלשה למרדה) ותוך שלשה לישיבתה (עמדה מעליהן) - דאכתי לא פסידי ביעי לגמרי (שהרי ראויין לאכילה) - לא מהדרינן. רבי אמי אמר: אפילו תוך שלשה לישיבתה (הואיל ונשתנו קצת ואין ראויין לכל אדם אלא למי שדעתו יפה ואינו איסטניס) מהדרינן. במאי קמיפלגי? מר סבר: להפסד מרובה חששו, להפסד מועט (שמוכרים בזול למי שדעתו יפה) לא חששו; ומר סבר: להפסד מועט נמי חששו.

גורפין מתחת [רגלי בהמה בי"ד, ובמועד מסלקין לצודין]: תנו רבנן: 'הזבל שבחצר - מסלקין אותו לצדדין; שברפת ושכחצר - מוציאים אותו לאשפה'; הא גופא קשיא: אמרת 'זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין' (ולא לאשפה חוץ לחצר), והדר תני 'שברפת ושכחצר מוציאים אותו לאשפה'?! אמר אביי: לא קשיא, כאן בי"ד כאן בחולו של מועד. רבא אמר: הא והא בחולו של מועד, והכי קאמר: אם נעשה חצר כרפת (שנתקלקלה כולה ואין מקום לסלק לצדדין) - מוציאים אותו לאשפה.

מוליכין כלים ומביאים מבית האומן [אף על פי שאינם לצורך המועד]: אמר רב פפא: בדיק לן (מנסה אותנו) רבא: תנן 'מוליכין ומביאים כלים מבית האומן אף על פי שאינן לצורך המועד' ורמינהו [מועד קטן פ"ב מ"ד]: 'אין מביאים כלים מבית האומן, ואם חושש להן שמא יגנבו - מפנן לחצר אחרת' (אצל האומן אבל לא יביאם לביתו שרחוק מבית האומן מפני הטורח), ומשנינן: לא קשיא: כאן בארבעה עשר, כאן בחולו של מועד; ואיבעית אימא: הא והא בחולו של מועד, ולא קשיא: כאן במאמינו (לאומן שלא ימכרם - אין מביאים; לשון אחר: מאמינו שלא יתבע שכרו פעם אחרת, והוא צריך לשכרו עכשיו), כאן בשאינו מאמינו, והתניא (בניחותא): 'מביאים כלים מבית האומן, כגון: הכד מבית הכדר, והכוס מבית הזוג' (שצריכין למועד; זגג = עושה כלי זכוכית), אבל לא צמר מבית הצבע (שאינן צורך המועד) ולא כלים מבית האומן, ואם אין לו מה יאכל - נותן לו שכרו ומניחו אצלו, ואם אינו מאמינו - מניחן בבית הסמוך לו, ואם חושש שמא יגנבו - מביאן כצניעה בתוך ביתו' (אלמא שאני לן בין מאמינו לשאין מאמינו)! תרצת 'מביאים' (דמתניתין, ואין מביאים' דמועד קטן - תרוייהו בחולו של מועד, ומתניתין דהכא - בשלא מאמינו), (אבל) מוליכין קשיא (דקתני מתניתין מוליכין', והתם מאי 'אין מאמינו' איכא?), (ובההיא) דקתני 'אין מביאים' - וכל שכן דאין מוליכין?! אלא מחוררתא כדשנינן מעיקרא (מתניתין בי"ד, וההיא - בחולו של מועד).

משנה: ששה דברים עשו אנשי יריחו (היו נוהגין ישראל הדדים ביריחו), על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם, ואלו הן שלא מיחו בידם: מרכיבין (בלע"ז אינטי"ר) דקלים כל היום (שלי"ד), וכורכין את שמע (מפרש בגמרא), וקוצרין\* וגודשין לפני העומר; ('קוצרין' לא גרסינן, דהא היתר גמור הוא, דקיימא לן במנחות בפרק 'דבי ישמעאל' (עא,א) ממקום שאי אתה מביא - אתה קוצר, ותבואת יריחו - של עמקים היא, ואינה כשירה למנחות, דתנן (שם פה,א) אין מביאין סולת למנחה לא מבית השלחין ולא מבית העמק [במשניות שבידינו לא גרסינן מבית העמק] וכו', ולהכי אינה כשירה לעומר: דאין מנחות באה ממנו, דבעינן משבח ארץ ישראל, דילפינן התם [פדב] גזירה שוה ארץ [אשר תביא מארץ] (דברים כו,ב) ארץ [ארץ חטה ושערה] (דברים ח,ח) ואלו שמיחו בידם: מתירין גמזיות של הקדש (גידולין ענפים שגדלו בחורבין ושיקמין שהקדישו אבותיהן הן היו מתירין ליהנות מן הגידולים; דרך חרוב ושקמה לקוצצו לשבע שנים והן חורין וגידולין ומיתוספין, וקודם קציצתן קרי ליה 'בתולת שיקמה', ומשנקצן קרי ליה 'סדן שיקמה', והקדישו מתחילה כשהן מקוצצין וניתוסף לאחר מיכן גמזיות),

(פסחים נו, א)  
המשך המשנה

ואוכלין מתחת הנשרים בשבת (תחת הדקל המשיר פירותיו היו אוכלין מן הנושרות; וטעמא דכולהו מפרש בגמרא), ונותנין פאה לירק (והוא פטור מן הפיאה, כדמפרש בגמרא) - ומיחו בידם חכמים (משום דקא מפקעי ליה ממעשר: שהיו עניים אוכלין אותה פיאה בטיבלה דסבורין שהיא פיאה גמורה ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר ניהו).

גמרא:

תנו רבנן: 'ששה דברים עשה חזקיה המלך, על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו; גירר עצמות אביו על מטה של חבלים (משום כפרה, ולא קברו בכבוד: בדרגש ומטה נאה; ומפני קידוש השם: שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים) - והודו לו; כיתת נחש הנחשת (לפי שהיו טועים אחריו) - והודו לו; גנז ספר רפואות (כדכתיב [מלכים ב כג]: והטוב בעיניך עשיתי, ואמרין בברכות שגנז ספר רפואות, לפי שלא היה לבם נכנע על חולים, אלא מתרפאין מיד) - והודו לו; ועל שלשה לא הודו לו: קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור - ולא הודו לו; סתם מי גיחון העליון (כדכתיב למען לא יבאו מלכי אשור וימצאו מים לשותות [אולי צריך להיות דברי הימים ב לב: למה יבואו מלכי אשור ומצאו מים רבים]) - ולא הודו לו (שהיה לו לבטוח בהקב"ה שאמר ונגותי על העיר הזאת להושיעה [ישעיהו לז, לה] או מלכים ב כו: ונגותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי) עיבר ניסן בניסן (לאחר שנכנס ניסן - נמלך ועשאו אדר השני, כדכתיב ויועץ המלך חזקיה לעשות פסח בחדש השני וגו' כי מרבית העם רבים אשר לא הוטרדו עדיין מטומאות שהחזיקו בהן בימי אביו אחז הרשע [אבל בדברי הימים: דברי הימים ב לב: ויועץ המלך ושריו וכל הקהל בירושלם לעשות הפסח בחדש השני דברי הימים ב לג: כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא כי הלהנים לא התקדשו למדי והעם לא נאספו לירושלם]) - ולא הודו לו (כדאמר בסנהדרין יב, ב) ובברכות יב, ב) החדש הזה לכם ראש חדשים... [שמות יב, ב] זה ניסן ואין אחר ניסן).

מרכיבין דקלים כל היום:

היכי עבדי?

אמר רב יהודה: מייתי אסא דרא (הדס לח) ושיכרא דדפנא (שכר של עץ שקורין לו"ר, וגדילין בו פרי שקורין ביי"ש) וקימחא דשערי דרמי במנא, דלא חלפי עליה ארבעין יומין (משנטחנה), ומרתחי להו, ושדו להו לדיקלא בליביה (דקל יש לו לב מתוכו, ויש לו מוח לאורכו, כמו שיש לעץ שקורין שנבוג' ולאגוז, והמשקה הזה מועיל לדקל להתקיים), וכל (אילן) דקאי בארבע אמות ידיה, אי לא עבדי ליה הכי - צאוי (מתייבש) לאלתר.

רב אחא בריה דרבא אמר: (לאו היינו מרכיבין דמתניתין, אלא) מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא (מניחין ותוחבין גמזיות רכה בת שנתה שניתוספה באילן בשנה שעברה, וקרי ליה 'כופרא דיכרא' על שם שמכניסין אותו בענף האילן: שקוצץ ענף גדול וסודקו ומשים את זה בתוכו; לשון אחר כופרא דיכרא: ענף רך של דקל זכר, ומרכיבו בסדק של דקל נקיבה, מפני שדקל נקיבה אינה עושה פירות והזכרים עושים פירות).

וכורכין את שמע (כלומר: שהיו מדבקין כל הקרייה כמות שהיא ולא היו מוסיפין; ואית דגרסי שהיו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו", פירוש: שהיו אומרים אותו בקול רם):

היכי עבדי?

אמר רב יהודה: אומרים (דברים ו, ה) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין (בין אחד לנאכה) אף על פי דצריך להאריך באחד ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים, שכל אחד מקבל עליו ואומר 'אחד הוא אלהינו', בפסוק ראשון ופסוק שני - לשון צוואה הוא). רבא אמר: מפסיקין היו, אלא שהיו אומרים (דברים ו, ה) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה, היום על לבבך

[במקום לומר: אשר אנוכי מצוה היום, על לבבך] - דמשמע: היום על לבבך ולא מחר על לבבך.

תנו רבנן: 'כיצד היו כורכין את שמע?

אומרים (דברים ו, ה) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין - דברי רבי מאיר;

רבי יהודה אומר: מפסיקין היו, אלא שלא היו אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

ואנן, מאי טעמא אמרינן ליה?

כדריש רבי שמעון בן לקיש,

דאמר רבי שמעון בן לקיש: (בראשית מט, א) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האסףו ואגידה לכם [את אשר יקרא אתכם באחרית הימים] - ביקש יעקב לגלות לבניו

קץ הימין (שיחזיר ימינו לפניו שהשיב אחור ימינו מפני אויב) ונסתלקה ממנו שכינה; אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו? אמרו לו בניו: שמע ישראל (לאביהם היו אומרים)! ה' אלהינו ה' אחד! אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד - כך אין בלבנו אלא אחד! באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד";

אמרי רבנן: היכי נעביד? נאמרוהו (להאי 'ברוך שם כבוד מלכותו' בקרית שמע) - לא אמרו משה רבינו; לא נאמרוהו? - אמרו יעקב! התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי.

אמר רבי יצחק: אמרי דבי רבי אמי: משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה (ארשדור"א [כנראה מאכל העשוי משאריות בישול, מאכל עניים]); אם תאמר - יש לה גנאי; לא תאמר - יש לה צער (צער גופה מחמת התאוה); התחילו עבדיה להביא בחשאי.

אמר רבי אבהו: התקינו שיהיו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינין (שלא יהיו אומרים עלינו שאנו מוסיפין דבר שאינו הגון בחשאי; ומאן דגרסי 'שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' מפרש שהיו אומרים אותו בקול רם כשאר הקרייה, וביניהן לא היו מינין); ובנהרדעא דליכא מינין עד השתא אמרי לה בחשאי.

תנו רבנן [תוספתא פסחים פ"ג ה"ט [ליברמן] - בשוניים]: 'ששה דברים עשו אנשי יריחו, שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים; ואלו ברצון חכמים: מרכיבין דקלים כל היום, וכורכין את שמע, וקוצרין לפני העומר; ואלו שלא ברצון חכמים: גודשין לפני העומר, ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר (פירות הנושרין) לעניים בשני בצורת בשבתות וימים טובים, ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה (כשהוקדשו הסדן תחילה, וניתוספו הגידולין) - דברי רבי מאיר; אמר לו רבי יהודה: אם ברצון חכמים היו עושין - יהו כל אדם עושין כן!?! אלא אלו ואלו שלא ברצון חכמים היו עושין, על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם; ואלו שלא מיחו בידם: מרכיבין דקלים כל היום, וכורכין את שמע, וקוצרין וגודשין לפני העומר; ואלו שמיחו בידם: מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה, ופורצין פרצות בגנותיהן ופרדסיהן להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים, בשני בצורת נותנין פאה לירק - ומיחו בידם חכמים.'

וסבר רבי יהודה קצירה שלא ברצון חכמים היא? והתנן 'אנשי יריחו קוצרין לפני העומר ברצון חכמים' (כלומר: לא הקפידו חכמים, דאיסורא דאורייתא ליכא: דמקום שאי אתה מביא הוא; ואיסורא דרבנן נמי ליתא: דילמא אתי למיכל מיניה לא גזרו, דהא חדש מיבדל בדילי מיניה כולי שתא: שאינו נוהג אותו כל השנה), וגודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים (כיון דלאו פסידא הוא - גזרו רבנן שימתינו, משום שמתוך שהוא מתעסק בו אתי למיכל מיניה), ולא מיחו בידם חכמים.'

(פסחים נו, ב)

מאן שמעת ליה דאמר 'מיחו' ו'לא מיחו', רבי יהודה (דשמעת ליה לעיל), וקתני 'קוצרין ברצון חכמים'?! וליטעמין (דטבירא לך הא דלעיל דקתני 'אלו ואלו שלא ברצון חכמים' כו' מתרצתא היא, דקא רמית אחריתי עליה), (ליפרכיה מינה ובה, דקתני 'על שלשה לא מיחו') הני - ארבעה הוה (וקא חשיב ארבעה: מרכיבין, וכורכין, וקוצרין, וגודשין)!

אלא סמי מיכן קצירה. 'ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה'; אמרו: "אבותינו לא הקדישו אלא קורות, ואנו נתיר גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה" ובגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן, וסברי לה כמאן דאמר 'אין מעילה בגידולין' (במסכת מעילה יג, א), ורבנן סברי: נהי דמעילה ליכא - איסורא מיהא איכא.

ופורצין פרצות [בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות וימים טובים]:

אמר עולא אמר רבי שמעון בן לקיש: מחלוקת (דאנשי יריחו ורבנן) בשל מכבדות (כפות תמרים הן בראש הדקל, וכפופות זו אצל זו כעין כלי, וכשהתמרים נושרין - מקבלות אותן,

וכיון דגבוה וצריך לעלות על הדקל לנוטלן - חיישינן שמא יתלוש מן המחברות, דהוי אב מלאכה) :  
 דרבנן סברי גזרינן שמא יעלה ויתלוש, ואנשי יריחו סברי לא  
 גזרינן שמא יעלה ויתלוש; אבל בשל בין הכיפין (למטה מנופיהן, נופות  
 התחתונים, וליכא למיחש לתלישה דאין כאן מחברות) - דברי הכל מותר.  
 אמר ליה רבא: והא מוקצות נינהו (שמערב שבת בין השמשות היו מחברות ונמצאו  
 מוקצות מחמת איסור תלישה, ומוקצה בין השמשות מוקצה לכל היום) ! וכי תימא 'הואיל  
 דחזי (במחבר) לעורבין (לעורבים שיש לו הגדילות בתוך ביתו לגדולה, ומותר להעמידם עליהן  
 לאוכלם)', השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, דתנן [שבת פ"כ מ"ד]:  
 ' (נבילה שנתנבלה בשבת היתה עומדת בין השמשות לאדם), רבי יהודה אומר: אם לא  
 היתה נבילה מערב שבת - אסורה, לפי שאינה מן המוכן ' (ולא חשיב לה  
 מוכן לגבי כלבים), מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם?

צצצ עיין תוספות דתנן  
 אמר ליה: אין! מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, דכל מידי דחזי  
 לאיניש - לא מקצה ליה מדעתיה; מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם:  
 כל מידי דחזי לאיניש - דעתיה עלויה.  
 כי אתא רבין, אמר רבי שמעון בן לקיש: מחלוקת בשל בין כיפין,  
 דרבנן סברי: מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם, ואנשי יריחו  
 סברי: מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם, אבל בשל מכבדות - דברי  
 הכל אסור: גזרינן שמא יעלה ויתלוש.

'ונותנין פיאה לירק' - ולית להו לאנשי יריחו הא דתנן [פאה פ"א  
 מ"ד]: 'כלל אמרו בפאיה: כל שהוא אוכל ונשמר' (שאינו מופקר ומקפידין עליו  
 לשומרו), וגידולו מן הארץ, ולקיטתו כאחת, ומכניסו לקיום (שמתקיים  
 ימים רבים) - חייב בפאיה: 'כל שהוא אוכל' - פרט לספיחי סטים  
 וקוצה (ספיחי סטים וקוצה קשין לאכילה, אבל סטים וקוצה שאינם ספיחים - חזו לאכילה; 'סטים' =  
 מוריק"א קרו"ג [כרכום]; קוצה = וויישר"א [צמח שממנו מפיקים צבע; איסטס]); 'ונשמר' -  
 פרט להפקר; 'וגידולו מן הארץ' - פרט לכמהין ופטירות;  
 'ולקיטתו כאחת' - פרט לתאנים (תאינה אינה מתבשלת כאחת, אלא זו גמורה היום  
 ואחרת יוצאה בצידה כל ימות הקיץ); 'ומכניסו לקיום' - פרט לירק!?  
 אמר רב יהודה אמר רב: הכא - בראשי לפתות (עלי הלפת מכניסין אותן לקיום  
 על ידי האימהות) עסקינן, ומכניסו לקיום על ידי דבר אחר קמיפלגי:  
 מר סבר מכניסו לקיום על ידי דבר אחר שמיא קיום, ומר סבר לא  
 שמיא קיום.

תנו רבנן: 'בראשונה היו נותנין פיאה ללפת ולכרוב (לעליו, דבאימהות  
 כולי עלמא מודו דהא מתקיימין); רבי יוסי אומר: אף לקפלוט'; ותניא אידך:  
 'היו נותנין פיאה ללפת ולקפלוט; רבי שמעון אומר: אף  
 לכרוב.';

(פסחים נו, א)  
 נימא תלתא תנאי הוו (תנא קמא דרבי יוסי - ללפת ולכרוב ולא לקפלוט, ותנא קמא דרבי  
 שמעון - ללפת ולקפלוט ולא לכרוב, ורבי יוסי שמעון כי הדדי סבירא להו דלפת ולכרוב ולקפלוט) ?  
 לא, תרי תנאי הוו, ותנא קמא דרבי שמעון היינו רבי יוסי,  
 ותנא קמא דרבי יוסי היינו רבי שמעון.  
 ומאי 'אף' (דקאמרי תרווייהו) ?  
 (תרווייהו) אקמייתא (דתנא קמא דידהו קיימי דהיינו אלפת דקאמר תנא קמא דרבי יוסי ללפת  
 ולכרוב, וקאמר ליה רבי יוסי: אף לקפלוט כמו ללפת, אבל לכרוב - לא; ותנא קמא דרבי שמעון נמי הכי  
 קאמר: ללפת ולקפלוט, כרבי יוסי, וקאמר ליה רבי שמעון אף לכרוב' כמו ללפת, אבל לקפלוט - לא, דהיינו  
 כתנא קמא דרבי יוסי).

תנו רבנן: 'בן כוהיין (שם אביו בוהיין) נתן פיאה לירק, ובא אביו  
 ומצאן לעניים שהיו טעונין ירק ועומדין על פתח הגינה; אמר  
 להם: "בני! השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפליים במעושר (אני  
 אתן לכם כפליים שיש לכם עכשיו פיאה אתן לכם חולין מתוקנין ומעושין), לא מפני שעני  
 צרה, אלא מפני שאמרו חכמים 'אין נותנין פיאה לירק (משום דמפקע  
 ליה ממעשר, דכתיב (דברים י"ב) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך - מי שאין לו נחלה עמך חייב לעשר,  
 יצא פיאה שיש לו נחלה עמך: דהפקר נינהו, וכן בשביעית, דהפקר - פטור ממעשר, דכתיב (שמות כג, יא) ואכלו  
 אבני עמך ויתרם תאכל חית השדה: מה חיה אוכלת ופטורה ממעשר - אף אביונים פטורין מן המעשר)' !

למה ליה למימרא להו 'לא מפני שעיני צרה' (הא קא יהיב להן כפליים, ומיחזא חזו דלא עין צרה היא) ?  
 כי היכי דלא לימרו "דחויי קא מדחי לן" (ולא יתן לנו כלום, דמה לו ליטול זו וליתן פי שנים) " (לפיכך הוצרך לפרש להן טעמא של דבר) '.

תנו רבנן: 'בראשונה היו מניחין עורות קדשים' (עור עולה וחטאות ואשמות וקרבות ציבור, שמתחלקין עורות קדשי הקדשים לכהנים, כדכתיב (ויקרא ז, ח) [והלהן המקריב את עלת איש] עור העלה אשר הקריב [להן לו יהיה], וילפינן בזבחים (קגב) מעולה [את] כל עורות קדשי קדשים) כלשכת בית הפרוה, לערב (שכל יום) היו מחלקין אותן לאנשי בית אב (שעבדו היום: שהמשמר היה חלוק לששה בתי אבות לששה ימים, ומה שהגיע ליומן - הן מרובה הן מועט - הוא נוסל, אף על פי שיש יום שמרבים היחידים להביא ביום זה מחבירו), והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע (שהיו בכהנים חזקים מחביריהם); התקינו שיהיו מחלקין אותן מערב שבת לערב שבת - דאיתין כולהו משמרות ושקלן בהדדי (דכולי משמרה תיהוי התם, ולא יניחו לבעלי זרועות ליטול בזרוע); ועדיין היו גדולי כהונה (שרים שבהן) נוטלין אותן בזרוע; עמדו בעלים (כל כהני משמרות יחד) והקדישום לשמים (לבדק הבית)! אמרו: לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה כעובי דינר זהב, ולרגל היו מקפלין אותן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית (רחבה פנויה חוץ לעזרה, ויש שם מעלות, כדאמרין בפרק קמא דיומא (א, טו) כד' שיהו עולי רגלים רואין שמלאכתם נאה ואין בה דלם (דופי)).  
 תנא: 'אבא שאול אומר: קורות (מחוברין; עוביו של אילן קרי 'קורה') של שקמה היו כיריחו, והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע; עמדו בעלים והקדישום לשמים עליהם ועל כיוצא בהם;  
 אמר אבא שאול בן בטנית משום אבא יוסף בן חנין: אוי לי מבית בייתוס (כהן גדול היה, וכן כולן נוהגו להן עבדים חמסנין וחובטין את העם), אוי לי מאלתן (מקלותיהן), כמו 'לא באלה ולא ברומח' במסכת שבת (א, טז); אוי לי מבית חנין, אוי לי מלחישתן (יועצי רע); אוי לי מבית קתרוס, אוי לי מקולמוסן (שהיו כותבין איגרות לרעה); אוי לי מבית ישמעאל בן פיאכי, אוי לי מאגרופן, שהם כהנים גדולים ובניהן גיזברין וחתניהם אמרכלין ('אמר כולו': על פיו נחתן כל צורך הקדש) ועבדיהן חובטין את העם במקלות!'

תנו רבנן: 'ארבע צווחות צוחה עזרה: ראשונה "צאו מכאן בני עלי שטימאו היכל ה'" (כדכתיב (שמואל א, כב) אשר ישקבון את הנשים), ועוד צווחה "צא מיכן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים"! - דהוה כריך ידיה בשידאי ועביד עבודה (וחציצה פוסלת בקדשים, דבעינן וְלָקַח הָלֶהֱן [ויקרא ז, ו] ועוד) - שיקח בעצמו; ועוד: דבזיון הוא), ועוד צווחה העזרה "שאו שערים ראשיכם ויכנסו ישמעאל בן פיאכי תלמידו של פנחס וישמש בכהונה גדולה"! (ישמעאל בן פיאכי כשר היה, אבל אנשי ביתו היו בעלי זרוע), ועוד צווחה העזרה "שאו שערים ראשיכם ויכנסו יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנקאי וימלא כריסו מקדשי שמים"! אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל שלש מאות עגלים (שהיה מגדל בביתו כהנים הרבה) ושותה שלש מאות גרבי יין ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה; אמרו כל ימיו של יוחנן בן נרבאי לא נמצא נותר במקדש.'

מאי סלקא ביה (מה גמול נשתלם) ביששכר איש כפר ברקאי?  
 אמרי: מלכא ומלכתא (מלכי בית חשמונאי) הוו יתבי; מלכא אמר: גדיא יאי (גדי טוב למאכל יותר מן הכבש)! ומלכתא אמרה: אימרא יאי! אמרו: מאן מוכח? - כהן גדול, דקא מסיק קרבנות כל יומא!  
 אתא איהו,

(פסחים נו, ב)  
 אחוי בידיה (בלשון צחוק): אי גדיא יאי - יסק לתמידא!  
 אמר מלכא: הואיל ולא הוי ליה אימתא דמלכותא (לא דיו שלא אמר כמותי אלא שאמר אף בלשון צחוק) - ניפסקו לימיניה!  
 יהב שוחד ופסקיה לשמאליה.  
 שמע מלכא ופסקיה לימיניה.  
 אמר רב יוסף: בריך רחמנא דאשקליה (שהשיא עונו וגמולו) ליששכר איש כפר ברקאי למיטרפסיה מיניה (גמולו) בהאי עלמא.

אמר רב אשי: יששכר איש כפר ברקאי לא תנא מתניתין (לא שנה משנה וברייתא), דתניא [משנה כריתות פ"ו מ"ח; ספרא קדושים פרשתא א ה"ח]: 'רבי שמעון אומר: כבשים קודמים לעזים בכל מקום' (בכל מקום כתב כבש תחלה); יכול מפני שמוכרין במין? תלמוד לומר: [ויקרא ד, לב] [ואם כבש יביא] קרבנו לחטאת [נקבה תמימה יביאנה] (כאן הקדים שעירה לכבשה, דכתיב בפרשה עליונה [ויקרא ד, כח] והביא קרבנו שעירת עזים [תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא] והדר ואם כבש יביא) - מלמד ששניהן שקולין כאחד'.

רבינא אמר: אפילו מקרא נמי לא קרא, דכתיב (גבי שלמים) [ויקרא ג, פסוק ז ופסוק יב] אם כבש אם עז [ויקרא ג, ז]: אם כבש הוא מקריב את קרבנו והקריב אתו לפני ה', ויקרא ג, יב: ואם עז קרבנו והקריבו לפני ה' [מדלא הראה לך הכתוב רמז מובחר בזה מזה - שמעת מינה ששניהן שוין]: אי בעי כבש - לייתה, אי בעי עז - לייתה.

הדרן עלך מקום שנהגו וסליקא לה פסח ראשון